

Milana i kralja Aleksandra Obrenovića Župi i Milovan Matić Planinarsko-skijaška društva u Brusu 1910–2010. U okviru Građe ističu se radovi Miloša M. Markovića *Miloš Obilić iz Župe* i Dragomira Bondžića *Iz istorije Lovačkog udruženja u Aleksandrovcu između dva svetska rata.* Pri tome Dragomir Bondžić na kraju svog rada donosi niz ilustrativnih arhivskih materijala koji mogu poslužiti kao odličan uvid u stanje materije i upotpunjuju sliku o izloženoj temi. U odeljku Eseji dati su tekstovi Milosava Buce Mirkovića *Te 1932. godine...*, kao i Marije Ilić *Velika Vrbnica u Župi Aleksandrovačkoj – književni prikaz „Prve brazde“.*

Veoma je inspirativan deo *Župskog zbornika* pod nazivom Prikazi i kritike, koji otkriva niz važnih izdanja za proučavanje istorije, kulture i prirode Župe. Tako Ivan Brborić donosi dva prikaza: *Milovan Matić, Hronologija Brusa i Kopaonika* (Centar kulturne delatnosti i bibliotekarstva, Skupština opštine Brus, Brus 2010, 234) i *Živomir Milenković, Župljani za nezaborav* (Fakultet za sport i fizičko vaspitanje Univerziteta u Prištini, Leposavić 2010, 274). Sanja Crnobrnja takođe predstavlja dva izdanja: *Dragiša Milosavljević, RATAJE, Biblioteka „Hronike sela“*, (Kulturno-prosvetna zajednica Srbije, Istorijski arhiv Kruševac, Beograd 2009, 796) i *Dragoslav Aleksić, Gorani sa šumama i vodama*, (Istorijski arhiv Kruševac, Kruševac, 2010, 166), dok Aleksandar Stojanović prikazuje *Karadžić – Časopis za istoriju, etnologiju, arheologiju i umetnost, nova serija, broj 2.*

Na kraju *Župskog zbornika* broj 5 data je Hronika u okviru koje su elaborirani sledeći naslovi: Koznik – Grad vitezova, Međunarodni festival klasične muzike „CosArt 2010“, Saradnja Zavičajnog muzeja Župe sa ustanovama i pojedincima u 2010. godini, Značajne godišnjice u Župi 2010. godine, kao i Hronika Crkvene opštine Aleksandrovac 2010. godine. Kada je u pitanju saradnja Zavičajnog muzeja Župe i Instituta za savremenu istoriju iz Beograda od važnosti je pomenuti promociju četvrtog broja *Župskog zbornika* 14. maja 2010. u Muzeju vinarstva i vinogradarstva, na kojoj su govorili direktor Instituta prof. dr Momčilo Pavlović i naučni saradnik Instituta dr Dragomir Bondžić. Institut za savremenu istoriju će nastaviti da održava plodnu saradnju sa *Župskim zbornikom*, jer je u pitanju časopis od izuzetnog značaja kako za proučavanje istorije Župskog kraja tako i za mnogo šira istorijska, kulturološka i prirodnačka istraživanja koja nastoje

da otrgnu od zaborava sve ono najvrednije iz srca Srbije.

Miomir Gatalović

Slobodan Selinić, Dušan Bajagić, JUGOSLAVIJA I SVET 1945–1950. HRONOLOGIJA, Beograd, Institut za noviju istoriju Srbije, 2010, 483 str.

Za svako istoriografsko istraživanje, dublju analizu i iznošenje rezultata veliku pomoć može pružiti sažet, sistematski i precizan hronološki niz osnovnih ili odabranih događaja u određenom hronološkom, geografskom ili tematskom okviru. Nizovi događaja izneti u hronologijama mogu biti prethodnice dubljih i detaljnijih istraživanja i korisni pomoćni priručnici, oslonci i putokazi tokom istoriografskog rada. Takav oslonac, putokaz i pomoć za istraživanje jugoslovenske i međunarodne istorije prvih godina posle Drugog svetskog rata nudi hronologija događaja u Jugoslaviji i svetu od 1945. do 1950. autora Slobodana Selinića i Dušana Bajagića.

Autori su u *Predgovoru* (7–22) dali osnovne podatke o motivima i metodologiji kojom su rukovođeni prilikom izrade Hronologije, izneli sažetu sliku posleratnog sveta, Evrope i Jugoslavije, predstavili izvornu osnovu knjige i osnovne poteškoće tokom njenog nastanka. Hronologija je nastala kao deo projekta na kojem je od 2003. godine radila grupa istraživača okupljena oko Katedre za istoriju Jugoslavije, sa ciljem da se priključi svetskim trendovima u izučavanju istorije Hladnog rata i posebno uloge Jugoslavije u hladnoratovskom svetu. Osnovnu karakteristiku perioda Hladnog rata predstavlja blokovska podeljenost Evrope i sveta koja se iskristalisala upravo u prvim godinama posle Drugog svetskog rata obuhvaćenim u hronologiji. U tom periodu komunisti su došli na vlast i proširio se uticaj Sovjetskog Saveza u zemljama Jugoistočne Evrope, dok su se zapadne kapitalističke zemlje okupile oko SAD suprotstavljajući se daljem širenju sovjetskog uticaja. Ideološko-politički sukob dve strane se odvijao na više nivoa i na raznim stranama sveta, kroz diplomatske igre, diskusije u OUN, rešavanje problema proisteklih iz tek završenog svetskog rata (status Austrije i Nemačke, reparacije, itd.), suočavanje sa novonastalim problemima proisteklim iz antikolonijalnih pokreta u Aziji i Africi i sa opasnostima od atomskog oružja, mešanje u građanski rat u Grčkoj i Kini i izrael-

sko-arapski sukob, sve do otvorenog sukoba u Koreji na kraju posmatranog perioda. Jugoslavija se na početku sukoba dva bloka našla u potpunosti na strani Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije, da bi posle sukoba sa Informbiroom 1948. postepeno pogoršavala i zatim potpuno prekinula odnose sa sovjetskim blokom i isto tako postepeno izgrađivala saradnju i primala pomoć od zapadnih zemalja. Od posleratne zategnutosti i sukoba sa velikim zapadnim silama (pre svega oko zapadnih granica), Jugoslavija se za svega nekoliko godina našla u opasnosti od rata sa Sovjetskim Savezom i njegovim satelitima, doskorašnjim ideološkim uzorima i saveznicima. U isto vreme, kao višenacionalna, agrarna zemlja sa nerazvijenom industrijom, sa velikim stradanjima i gubicima u ratu ulagala je velike napore u obnovi i izgradnji, planskoj industrijalizaciji i pre svega socijalističkom preobražaju političkog, društvenog i ekonomskog sistema i kulturnog života. Revolucionarnim preobražajem je rukovodila Komunistička partija koja je imala u svojim rukama sve poluge vlasti i suvereno izgrađivala jednopartijski socijalistički poredak, pri čemu je posle sukoba sa Informbiroom tragala za novim putem, unosila brojne novine kako u spoljnopolitički tako i u unutrašnji društveno-ekonomski i kulturno-prosvetni život. Ključni pečat razvoju Jugoslavije u tom periodu davao je splet međunarodnih hladnoratovskih događaja, odnosa i procesa.

Izvorna osnova Hronologije predstavljena je u Predgovoru i iznetna na kraju knjige u odeljcima *Izvori* (475–476) i *Literatura* (477–483). U pitanju je, pre svega, neobjavljena građa 16 fondova u tri arhiva (Arhiv Jugoslavije, Arhiv Josipa Broza Tita i Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova Srbije), među kojima je pored fondova ministarstava i raznih državnih ustanova, posebnu važnost imala obimna i raznovrsna dokumentacija CK SKJ. Od štampe su, uz brojne mane, nužan oprez i čišćenje od ideoloških naslaga, korišćena četiri naslova, među kojima je najvažniji list *Politika*, kao svojevrсна hronika 20. veka, koji je dopunjavan podacima iz partijskog glasila *Borbe* i službenih glasila Jugoslavije i Srbije. Na kraju, korišćeno je 12 naslova objavljenih izvora na srpskom, ruskom i engleskom jeziku i obimna literatura od oko 130 naslova monografija i članaka u zbornicima i časopisima, na srpskom, engleskom, ruskom, češkom i bugarskom jeziku. U pitanju su postojeće hronologije, opšta dela o Hladnom ratu i međunarodnim odnosima, pre-

gledi istorije pojedinih zemalja i radovi o pojedinih pitanjima Hladnog rata, spoljnoj politici i unutrašnjem životu Jugoslavije u prvim posleratnim godinama.

Hronologija obuhvata oko 4.000 jedinica, koje su date po godinama u šest hronoloških delova: *Prvi deo 27. oktobar 1944–31. decembar 1945* (str. 25–111); *Drugi deo 1946. godina* (113–190); *Treći deo 1947. godina* (191–250); *Četvrti deo 1948. godina* (251–314); *Peti deo 1949. godina* (315–394); *Šesti deo 1950. godina* (395–473). Autori su posle određenog datuma davali naslov i opis, za koji su se trudili da bude što kraći i sadržajni, dok su neki događaji (ugovori, prijemi, posete, itd.) samo registrovani, bez ikakvog opisa. Događaji su pređani hronološki i tematski isprepletani, i ne prate samo diplomatiju, ratove, sukobe, pregovore, već i politička, društvena, ekonomska, kulturna i naučna dešavanja u pojedinim zemljama uslovljena razvojem Hladnog rata. Hronologija počinje oslobođenjem Beograda 20. oktobra 1944, a završava se demonstracijama u Nepalu decembra 1950. Između ta dva datuma zabeleženi su brojni događaji, ličnosti, krize, sukobi, dokumenta, ugovori, itd.

U Hronologiji se pojavljuju mnoge ličnosti iz Jugoslavije i sveta, koje su bile akteri najznačajnijih događaja posleratne istorije. Tu su Josip Broz Tito, Čerčil, Ruzvelt, Staljin, De Gol, Entoni Idn, Molotov, Edvard Kardelj, Enver Hodža, Eduard Beneš, Nehru, Ho Ši Min, Sukarno, Trigve Li, brojne diplomate, ambasadori, političari, parlamentarci, ali i umetnici, književnici i naučnici. Zabeleženi su značajni dokumenti, mirovni ugovori, ekonomski i trgovinski sporazumi, ugovori o prijateljstvu, deklaracije, ed memoari, pisma, manifesti, diplomatske note, zakoni, memorandum, proglašenja, izveštaji, ekspozici, itd. U geografskom pogledu, pominju se Jugoslavija, susedne zemlje, velike sile Sovjetski Savez, SAD, Velika Britanija, Francuska, zatim zemlje narodne demokratije i manje zapadnoevropske i skandinavske zemlje, ali i azijske zemlje Bliskog, Srednjeg i Dalekog istoka (Iran, Izrael, Transjordanija, Sirija, Liban, Kina, Indija, Pakistan, Indonezija, Burma, Malaja, Vijetnam, Filipini, Japan, Koreja i druge), Latinske Amerike (Brazil, Argentina, Bolivija, Čile, Peru, Ekvador i dr.) i Afrike (Egipat, Alžir, Tunis, Etiopija, Somalija, Eritreja, itd.). Od brojnih ustanova i organa pojavljuju se nacionalne vlade, vladari, parlamenti, crkveni velikodostojnici, Međunarodni sud u Hagu, MMF,

Crveni krst, UNRRA, Arapska liga, Evropski savet, mešovite komisije, društva za kulturnu saradnju pojedinih zemalja, a detaljno se prati osnivanje i rad OUN i njenih tela i organa (Savet bezbednosti, Generalna skupština, UNE-SKO, UNICEF, FAO, komiteti, itd.).

U knjizi se detaljno prate ključni događaji, procesi, diplomatska pitanja i krize u posleratnom svetu: privođenje Drugog svetskog rata kraju, kapitulacija Nemačke, konferencije na Jalti i Potsdamu, proces osnivanja OUN, bacanje atomske bombe, suđenje u Nirnbergu, Konferencija u Parizu, pregovori i sklapanje mirovnih ugovora, pitanje reparacija, građanski rat u Grčkoj, unutrašnji razvoj istočnoevropskih zemalja, tršćansko pitanje, pitanje Nemačke i Austrije, pitanje Dunava, izraelsko-arapski sukob u Palestini, pitanje razoružanja i borbe za mir, posebno pitanje atomskog oružja, priznavanje novih država, rad Saveta bezbednosti, rešavanje ekonomskih i trgovinskih pitanja, davanje ekonomske i vojne pomoći i kredita, zahuktavanje Hladnog rata, proglašenje Trumanove doktrine i Maršalovog plana, osnivanje Informbiroa, blokada Zapadnog Berlina, osnivanje Severnoatlantskog pakta, oslobađanje kolonija, indijsko-pakistanski spor oko Kašmira, rat u Indoneziji, rat u Kini, i na kraju rat u Koreji, koji je od juna 1950. skoro svakodnevno prisutan. Pored samih događaja, prati se i diplomatska aktivnost oko njih, prepiska, važniji govori političara, izjave za štampu, posete i razgovori, susreti i konferencije na vrhu, savetovanja ministara, razmena ambasadora, projekti, reagovanja u narodu, demonstracije i protesti, vesti o nezaposlenosti, štrajkovi radnika, izbori, ostavke i formiranje vlada, proslave, sklapanje ugovora, hapšenja i suđenja, vesti o smrti, itd.

Kada je u pitanju Jugoslavija prati se proglašenje republike, dolazak na vlast i rad KPJ i njenih organa i masovnih društvenih organizacija (Narodni front, omladina, žene, pioniri), delatnost državnih organa, odnosi sa stranim državama i predstavnicima, pre svega sa Sovjetskim Savezom i zemljama lagersa, SAD i susedima, dolasci i aktivnosti ambasadora, sklapanje ekonomskih i trgovinskih ugovora i kulturnih konvencija sa stranim zemljama, nesuglasice sa velikim silama, borba za zapadne granice, pitanje Trsta, Julijske Krajine i Koruške, dobijanje pomoći od SAD, delovanje u OUN, posebno u Savetu bezbednosti 1950, delatnost Josipa Broza Tita, putovanja, govori, prijem delegacija i pojedina, političko i društveno-ekonomsko stanje u

zemlji, suđenje Draži Mihailoviću, represija, rad agitprop aparata, versko pitanje, privredni i ekonomski problemi, radne akcije, prvi Petogodišnji plan, uvođenje samoupravljanja i dr. Posebno je detaljno data geneza sukoba Jugoslavije sa Informbiroom i Sovjetskim Savezom i posledice tog sukoba – od razmene pisama partijskih vrhova, Rezolucije Informbiroa, uzajamnih optužbi i napada, hapšenja i suđenja špijunima i proterivanja diplomata, delovanja informbirovaca, napetosti i graničnih incidenata, provokacija, razmene protestnih nota, do potpunog zahlađenja odnosa i otkazivanja ugovora. Pored političkih i ekonomskih odnosa i događaja, pominju se i odnosi sindikalnih, omladinskih studentskih organizacija, kulturna razmena, posete naučnika, umetnika, književnika, novinara, projekcije filmova, organizovanje predstava, predavanja, izložbi, koncerata, sportskih susreta, itd.

Uprkos sveobuhvatnosti i sadržajnosti i sami autori su svesni da se nije moglo sve pomenuti, kao i da Hronologija ima određene nedostatke. Činjenica da se nije moglo sve obraditi na osnovu primarnih izvora i da su autori često bili upućeni na štampu i literaturu, donosi i druge probleme i opasnosti od netačnih i nepreciznih datuma i podataka, preuzimanja već učinjenih grešaka i sl. I pored toga, može se slobodno reći da je istraživački napor kolega Selinica i Bajagića rezultirao značajnim priručnikom za istraživače Hladnog rata i posleratne istorije u Jugoslaviji i Srbiji, kao i korisnim osloncem i putokazom, koji nudi stabilnu hronološku osnovu i polazište u tim istraživanjima. Kako se u srpskoj historiografiji tokom poslednje decenije intenzivno razvijaju istraživanja Hladnog rata, međunarodnih odnosa, spoljne politike jugoslovenske države i uticaja međunarodnih odnosa na njen unutrašnji razvoj, hronologija *Jugoslavija i svet 1945–1950.* predstavljaće dragocen priručnik u daljem razvoju tih istraživanja.

Dragomir Bondžić

Žak Diga, KULTURNI ŽIVOT U EVROPI
NA PRELAZU IZ 19. U 20. VEK, Beograd,
Klio, 2007, 228 str.

U okviru izvanredne edicije „Polis“, izdavačka kuća Klio je objavila još jedno delo koje podstiče na razmišljanje o istoriji, „zanatu istoričara“ i njihovom odnosu prema drugim humanističkim disciplinama.